

**ЗӨРЧИЛ ШАЛГАН ШИЙДВЭРЛЭХ АЖИЛЛАГААНД
ТУЛГАМДАЖ БУЙ АСУУДАЛ, ШИЙДВЭРЛЭХ АРГА ЗАМ
(PROBLEMS IN CONFLICT INVESTIGATING
AND METHODS OF RESOLUTION)**

Б.Батбаяр

*Дотоод хэргийн их сургуулийн ЭЗНУС-ийн
Нийтийн эрх зүйн тэнхимийн багш,
цагдаагийн ахлах дэслэгч*

B.Batbayar

*Teacher of the Public Law Department of the
Law School of the University of the Interior,
Senior Police Lieutenant*

Хураангуй: Энэхүү өгүүллээр зөрчлийн тухай хуультай холбогдон үүсэж буй хуулийн хийдэл болон түүнд хяналт тавих хэрэгжүүлэх үүрэгтэй цагдаагийн байгууллагын оролцоо, улмаар ахлагч бүрэлдэхүүн тэдгээрт тулгамдаж буй асуудлын талаар практикт үндэслэн судалгаа хийх, тулгамдаж буй асуудалд үнэлэлт дүгнэлт хийж санал дэвшүүлэхэд оршино.

Abstract: This article aims to examine the legal framework and enforcement mechanisms pertaining to the prevention of corruption, as well as the roles of governmental institutions involved in addressing and resolving issues related to corruption. It necessitates conducting empirical research to substantiate practical implications and conducting evaluations and assessments to provide recommendations for addressing and mitigating the issues at hand."

Түлхүүр үг: Зөрчил, зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаа

Keywords: Conflict and conflict investigating

Судалгааны арга: Судалгааг контент анализ ба асуулгын аргыг ашиглан, дедуктив судалгааны аргын үндсэн дээр суурилж боловсруулсан. Алба хаагчдаас авсан асуулгын судалгааг Google forms ашиглан авсан болно.

Зорилго нь: Алба хаагчдаас ажил үүргээ гүйцэтгэхтэй холбоотой нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тодорхойлж, тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх санал, зөвлөмж боловсруулахад оршино.

Оршил

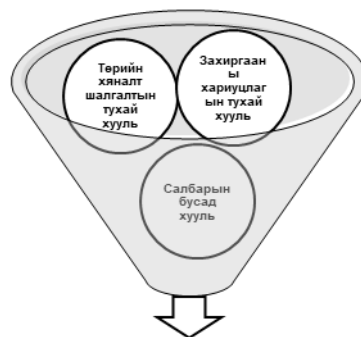
Зөрчлийн тухай хуулийн дутагдалтай талаас харгалзан авч үзвэл хөөн хэлэлцэх хугацаа богино байгаа нь зарим хөнгөн зөрчил дээр хариуцлага тооцогдохгүй өнгөрөх эрсдэлийг нэмэгдүүлж байна. Түүнчлэн түүнийг хэрэгжүүлэгч гол хууль сахиулах чиг үүрэг бүхий субъект болох цагдаагийн алба хаагчдын зөрчил шалган шийдвэрлэхэд тулгамдаж буй асуудал төдийгүй тэднийг хуульд тусгаагүй хэдий ч практик дээр шийтгэх хуудсаар төгсгөж болох зөрчил дээр ч заавал тэмдэглэл бичихийг шаардах нь хүн хүч дутмаг цагдаагийн алба хаагчдын цаг зав болон олон хүнд хүртээмжтэй ажиллахад саад учруулж байгаа нь учир дутагдалтай байна.

Эдгээр олон шат дамжлагаас үүдэлтэйгээр ард иргэдийн дундах цагдаагийн байгууллага ажлаа хийж чаддаггүй, хүнд сурталтай, ажил хойш татдаг зэрэг сөрөг сэтгэгдлүүд хэдийнээ бидний эчнээ танил үгс болсон нь биднийг хүндлэх хүндлэлийг унтрааж байна гэж үзэж байна.

Үндсэн хэсэг

Монгол Улсын Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль 2017 онд батлагдах хүртэл зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг БНМАУ-ын АИХ-ын зарлиг, МАХН-ын төв хороо, СнЗ-ийн хамтарсан тогтоол, мөн СнЗ-ийн тогтоол, АДХ, түүний гүйцэтгэх захиргааны шийдвэр¹, Захиргааны хариуцлагын тухай хууль гэсэн хэм хэмжээний олон актад тусгах байдлаар захиргааны зөрчлийг шийдвэрлэж ирсэн байна.

Тухайлбал: Монгол Улсад зөрчил шалган шийдвэрлэх чиг үүргийг цагдаа, хилийн цэрэг, гааль, татвар, монгол банк, санхүүгийн зохицуулах хороо зэрэг олон салбар байгууллага хэрэгжүүлдэг бөгөөд өнөөг хүртэл тэдгээрийн үйл ажиллагааны үндэслэл, журмыг Захиргааны хариуцлагын тухай, Төрийн хяналт шалгалтын тухай, Өрсөлдөөний тухай, Гаалийн тухай болон Татварын ерөнхий хууль зэрэг салбарын хуулиар зохицуулан процессын төрөлжсөн хууль байгаагүй нь дээрх баримтаас харагдаж байгаа юм. Гэвч эдгээр төрөлжсөн хуулиудад салбарын хүрээнд үйлдэгддэг зөрчлийг тодорхойлж, улмаар шалган тогтоох, хянан шийдвэрлэх журмыг тухайн салбарын асуудлыг зохицуулсан хуулиар буюу өөр өөр байдлаар хуульчилсан байна. Өөрөөр

Зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны журам нь салбарын болон байгууллагын эрх хэмжээний хүрээнд батлагдсан журмаар өөр өөр байдлаар зохицуулагдаж байна.

¹ 1923 оны 06 сарын 26-ны өдрийн Засгийн Газрын 18-р хурлаар “Цагдан цээрлүүлснийг зөрчигсдийг яллах хууль” -аар Цагдан сэргийлэх байгууллагад гэмт хэрэг, зөрчилд тохируулан ялгавартайгаар 1-15 төгрөгөөр торгох, мөн 1-15 хоногоор хорих шийтгэл ногдуулах эрх олгож байжээ. Энэ хуулийн “Нийтийн хууль” хэмээх 12 зүйлтэй 1-р бүлэгт зөрчил гаргагчдад ногдуулах 7-н зүйлийн торгууль тогтоож, аливаа хорих шийтгэлийг цагдан сэргийлэх хорооны газарт даалгаад, зөрчил гаргагчидыг хөнгөтгөн үзвэл донгодон шийтгэх тухай болон ялыг хэрхэн гүйцэтгэх зэрэг хуулийг хэрэглэх нийтлэг зүйлийг тухайлан тогтоожээ.

1932 онд “Аливаа торгууль ногдуулах дүрэм”-г баталсан бөгөөд уг дүрмэд урьдах хуулийг бодвол торгууль ногдуулах зөрчил бүхий хэргийг тодруулан зааж, торгуулийн хэмжээг нэмэгдүүлж 40 хүртэл төгрөгөөр торгох болсон байна. Уг дүрмийн нэг онцлог нь торгох шийтгэлийг хэрхэн яаж ногдуулах, түүнийг хэрхэн гүйцэтгэх гэх мэт асуудлыг багтааж байв.

1940 оноос салбарын харилцааг зохицуулсан хуулиудад захиргааны хариуцлага хүлээлгэхээр зааж байв.

/www.google.com/

хэлбэл зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг төрийн хяналт шалгалтаас ялгаатай байдлаар зохицуулаагүйгээс салбарын онцлог нэрийн дор салбар бүрд зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны өөр өөр стандартыг тогтоон хэрэгжүүлж байсныг өөрчлөх зайлшгүй шаардлагыг харгалзан үзжээ.

Зөрчлийн хуулийн тухай

Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийг 2017 оны 05 дугаар сарын 18-ны өдөр УИХ-ийн нэгдсэн хуралдаанаар батлан 2017 оны 07 сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөж эхэлсэн. Шинэчлэн найруулсан буюу 2022 оны 04 сарын 13-нд баталсан Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль нь зөрчил шалгах ажиллагааг салбарын хууль болон байгууллагын эрх хэмжээний хүрээнд батлагдсан журмаар өөр өөр байдлаар хэрэгжүүлж байсныг халж, нэгдсэн стандартаар хэрэгжүүлэх журмыг хуульчилсан, шалган шийдвэрлэх ажиллагааны оролцогч хэн байхыг тодорхойлон зааж тэдгээрийн эрхийг хангах нөхцөлийг бий болгосон зэрэг дэвшилттэй сайн тал байгаа хэдий ч практикт нэгдсэн ойлголт арга зүйд хүрээгүйн улмаас уг хуулийг буруу хэрэглэхээс гадна хуулийн хийдэлтэй² байдлыг ашиглан зөрчилд холбогдсон этгээд хууль зүйн хариуцлагаас мултарч байгаа нь судалгааны явцад харагдаж байна.

Зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаа гэдэг нь: “Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн дагуу зөрчлийг шалган шийдвэрлэх эрх бүхий албан тушаалтнаас хуульд тогтоосон хугацаанд, зохих журмын дагуу хянан үзэж, шийдвэр гаргах дэс дараалсан үйл ажиллагааг ойлгоно”.

Дэлхийн улс орнуудын практикаас харахад хууль сахиулах үйл ажиллагаа нь нэлээд өргөн хүрээг хамарсан ойлголт бөгөөд үүнийг нийт иргэдэд шууд мэдрэгдэх хууль сахиулах, аюулгүй байдлыг хосолсон шинжтэй үйлчилгээг цагдаагийн байгууллага гүйцэтгэдэг³ байна. Өөрөөр хэлбэл цагдаагийн байгууллагын зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаа нь хууль сахиулах ажиллагааны нэг хэлбэр юм.

Зөрчил шалган шийдвэрлэх эрх бүхий албан тушаалтан дотор хамгийн олон зөрчил өдөр тутам шалган шийдвэрлэдэг цагдаагийн байгууллагын эрх бүхий ажилтан онцлох байр эзэлнэ. Гэтэл цагдаагийн байгууллагын эрх бүхий алба хаагч⁴ гэдэгт цагдаагийн чухам ямар албан тушаалтан хамаарах тухай хууль, эрх зүйн актуудад нарийвчлан тусгагдаагүй байгаа нь цагдаагийн алба хаагч бүр зөрчлийн хэрэг бүртгэлтийн ажиллагааг явуулж болохоор ойлгогдож байна.

Зөрчил шалгах ажиллагааг зогсоох, түдгэлзүүлэх талаар зохицуулалт байхгүй, хэрэг бүртгэлийн үед холбогдогч оргон зайлах, эрх бүхий албан тушаалтны дуудсан цагт хүрэлцэн ирэхгүй байх тохиолдолд зөрчлийн хэрэг бүртгэлтийн хугацаа дуусахад тухайн зөрчил

² Эрх зүйн хэм хэмжээгээр зохицуулагдвал зохих нийгмийн зарим харилцааг зохицуулах хэм хэмжээ дутагдахыг хэлнэ.

³ Оюунболд.Г “Хууль сахиулах үйл ажиллагааны шинэтгэл” ” Хууль сахиулахуй” улирал тутмын сэтгүүл УБ., 2014 он №1. 10 дахь тал.

⁴ Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.8 дугаар зүйл. **Зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны харьяалал**

6.Дараахь эрх бүхий албан тушаалтан доор дурдсан харьяаллын дагуу зөрчлийг шалган шийдвэрлэнэ: 6.8.цагдаагийн байгууллагын эрх бүхий алба хаагч Зөрчлийн тухай хуулийн 5.1 дүгээр зүйлийн 1, 2 дахь хэсэг, дахь хэсэгт заасан зөрчил;

хэрэгсэхгүй болж гэм буруутай этгээдэд хууль зүйн хариуцлага ногдуулж чадахгүйд хүрч буй асуудал судалгаагаар⁵ харагдаж байна.

График 1. Нийслэлийн хэмжээнд 2023 оны I улиралд бүртгэгдсэн зөрчил, түүний шийдвэрлэлтийн талаар:

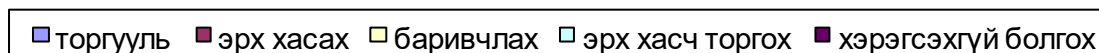
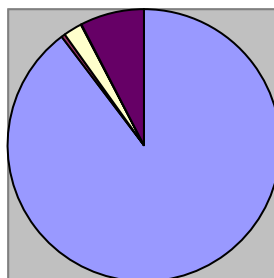
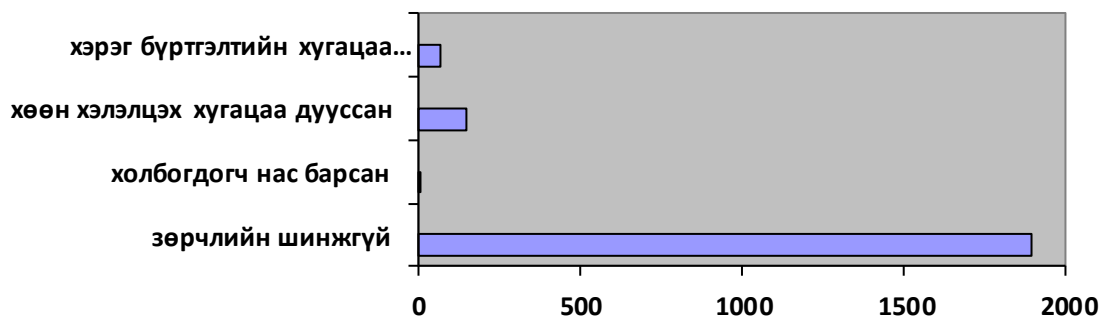

График 2. Зөрчлийг хэрэгсэхгүй болгосон шийдвэрлэлтийн задаргааны талаар:

Хуулийн байгууллагын ачааллыг багасгах зорилгоор зөрчлийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа өөрийн гэсэн онцлогтойгоор хялбаршуулсан журмаар явагддаг.

Энэхүү ажиллагааг дан ганц бие даасан хуулиар “Беларусь, Польш улс” эсхүл захиргааны зөрчлийн тухай хуулийн нэг хэсэг болон “ХБНГУ, Швейцар, Австри улс болон ОХУ” хуульчилсан байдаг. Харин манай улс эрх зүйн шинэчлэлийн хүрээнд Зөрчлийн тухай хууль, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль батлагдаж 2017 оны 07 сарын 01-ний өдрөөс хэрэгжиж эхлэх хүртэл Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн⁶ нэг хэсэг болгон хуульчилж саяхныг хүртэл уг хуулийн дагуу зөрчлийг шийдвэрлэх процессын үйл ажиллагааг зохицуулж байсан байна.

Асуудал дэвшүүлэх нь

Хууль болон практик хоёрын зөрчилдөөн

⁵ Нийслэлийн хэмжээнд нийт 27859-н зөрчил бүртгэгдсэнээс 25007-н зөрчилд торгууль ногдуулсан, 125-н зөрчилд эрх хасч торгосон, 614-н зөрчилд баривчлах шийтгэл оногдуулсан, 2113 зөрчлийг хэрэгсэхгүй болгосон байна. /www.google.com/

⁶ Монгол улсын Захиргааны хариуцлагын тухай хууль., УБ 1992 он., //Төрийн мэдээлэл №10

Судалгааны үндсэн дээр Замын цагдаагийн алба хаагчдын үүрэг гүйцэтгэх үед ашиглаж буй торгуулийн төхөөрөмжөөс хэвлэгдэн гарч буй шийтгэлийн хуудсыг Монгол Улсын Засгийн газрын 2017 оны 07 дугаар сарын 04-ний өдрийн 194 дугаар тогтоолоор батлагдсан шийтгэлийн хуудасны маягтын загварт нийцүүлэн өөрчлөх. Мөн Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд зөрчлийн хэрэг бүртгэлтийн хугацаанд шаардлагатай тохиолдолд тухайн ажиллагааг зогсоодог, түдгэлзүүлдэг байх агуулга бүхий заалтыг нэмж оруулах шаардлагатай гэж үзэж байна.

Дүгнэлт

Үүнээс дүгнэхэд Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасны дагуу зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг зөвхөн хуульд заасан үндэслэл, журам, арга хэрэгслээр хэрэгжүүлэх, тус ажиллагааны явцад хүн, хуулийн этгээдийн эрх зөрчигдөхөөс хамгаалах зорилгоор Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагатай байна. Өнөөдөр үйлчилж байгаа хуулийн хүрээнд зөрчил шалгах ажиллагааны явцад хүний эрхэнд хязгаарлалт тогтоох ажиллагааг хяналтгүй хэрэгжүүлдэг, иргэдээс зөрчил шалгах ажиллагаанд оролцох, гомдол гаргах журам тодорхойгүй зэрэг олон бэрхшээл үүсдэг байна.

Хуулийн оновчгүй зохицуулалтаас үүдэлтэй дээрх бэрхшээлийг арилгах зорилгоор оновчтой шийдлийг сонгон ерөнхий агуулга, зарчмын хүрээнд “Зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хэрэгжүүлэх үндэслэл, журмыг нэгтгэн тогтоож, хүний эрхийг хууль бусаар хязгаарлахаас хамгаалах хяналтыг өндөржүүлэх, иргэн, хуулийн этгээдээс зөрчигдсөн эрхээ сэргээлэх үр дүнтэй механизмыг тогтоох” зорилгоор хуулийн зохицуулалтыг шинэчлэх шаардлагатай гэж дүгнэж байна.

Санал

1. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд зөрчлийн хэрэг бүртгэлтийн хугацаанд шаардлагатай тохиолдолд тухайн ажиллагааг зогсоодог, түдгэлзүүлдэг байх агуулга бүхий заалтыг нэмж оруулах. /Хугацааг зогсоох/

2. Замын цагдаагийн алба хаагчдын үүрэг гүйцэтгэх үед ашиглаж буй торгуулийн төхөөрөмжөөс хэвлэгдэн гарч буй шийтгэлийн хуудсыг Монгол Улсын Засгийн газрын 2017 оны 07 дугаар сарын 04-ний өдрийн 194 дугаар тогтоолоор батлагдсан шийтгэлийн хуудасны маягтын загварт нийцүүлэн өөрчлөх.

3. Зөрчлийг газар дээр нь, эсхүл гомдол, мэдээллийг шалгах явцад хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэх үндэслэлийг ялган зохицуулж, хялбаршуулсан журмаар зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд тавигдах нөхцөлийг тодорхой болгох. Хялбаршуулсан журмаар зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаа явуулж байгаа тохиолдолд заавал тэмдэглэл үйлдэхгүйгээр шийтгэлийн хуудсаар асуудлыг шийдвэрлэдэг байх шаардлагатай байна. Хэдийгээр хуульд заавал тэмдэглэл хөтөл гэж заагаагүй ч процедур нь тодорхой бус байгаа нь практикт харилцан адилгүй хэрэглэх нөхцөлийг бүрдүүлж байна. Ингэснээр ачаалал ихтэй

үүрэг гүйцэтгэж буй цагдаагийн албан хаагчийн¹¹ нэг хүнд ногдох ажлын ачаалал багасах, шуурхай ажиллах бололцоог бүрдүүлэх нэг үндэс болж болох юм.

4. Зөрчлийн хэргийг шүүхээр хянан шийдвэрлэх ажиллагаа нь Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Захиргааны хэргийг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулиар зохицуулж байгаа ялгаатай стандартыг өөрчилж, шүүхээр зөрчил хянан шийдвэрлэх ажиллагааны нэгдсэн журмыг хуульчлан тогтоох

5. Төрийн алба хаагчийн болон хууль сахиулагчийн шаардлагыг эсэргүүцсэн тохиолдолд зөвхөн торгох бус баривчлах санкцаас сонгож болдог байхаар тусгах

6. Зөрчлийн тухай хуулийн¹² “зөрчил үйлдэж олсон хөрөнгө, орлогыг хураах, Зөрчил үйлдэхэд ашигласан эд зүйл, хэрэгслийг хураах”¹³ гэсэн албадлагын арга хэмжээний агуулгад эрх бүхий албан тушаалтан зөрчил үйлдэх үед ашиглагдаж байгаа бүхий л эд зүйл, амьтан, ургамлыг хурааж болохоор өөрчилж өгөх. Эсвэл тусгай ангийн агуулгад байж болох тохиолдол бүрийг хийдэл цоорхойгүйгээр тусгаж өгөх.

Ашигласан материал.

Хууль, эрх зүйн акт

1. “Монгол Улсын Үндсэн хууль”. //Төрийн мэдээлэл №01. УБ., 1992.
2. “Захиргааны хариуцлагын тухай хууль”. //Төрийн мэдээлэл №4-5. УБ., 1992.
3. “Монгол Улсын Эрүүгийн хууль”. //Төрийн мэдээлэл №5. УБ., 2002.
4. “Монгол Улсын Эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль”. //Төрийн мэдээлэл №6. УБ., 2002.
5. “Зөрчлийн тухай хууль”. //Төрийн мэдээлэл №24. УБ., 2017.
6. “Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль”. //Төрийн мэдээлэл №24. УБ., 2017.

Ном, сурах бичиг

1. “Цагдаа судлалын төвийн 2013 оны судалгааны тайлан” УБ 2014 он., Эмхэтгэл №1.
2. Оюунболд.Г “Хууль сахиулах үйл ажиллагааны шинэтгэл” ” Хууль сахиулахуй” улирал тутмын сэтгүүл УБ., 2014 он №1. 10 дахь тал.

¹¹ “Цагдаа судлалын төвийн 2013 оны судалгааны тайлан” УБ 2014 он., Эмхэтгэл №1. /судалгаанаас тодорхой харагана/

¹² Төрийн мэдээлэл №24. УБ., 2017 он.

¹³ Монгол Улсын Зөрчлийн тухай хууль. 2017 он.

4.1 дүгээр зүйл.Хөрөнгө, орлогыг хураах, шилжүүлэх

4.2 дугаар зүйл.Зөрчил үйлдэхэд ашигласан эд зүйл, хэрэгслийг хураах

3. Даваажав.Б., Эрдэнээ.Х Цагдаагийн байгууллагаас захиргааны зөрчилтэй хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа (гарын авлага). УБ., 2015.

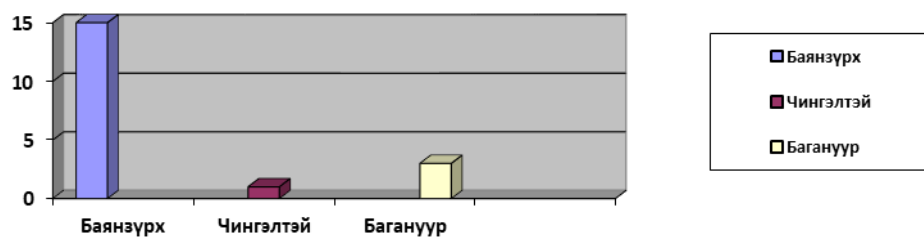
Бусад

1. “Цагдаа” (ЦЕГ-ын нийтлэл сургалтын арга зүйн сэтгүүл). №04. УБ., 1992.
2. www.google.com
3. www.legalinfo.mn
4. www.parliament.mn
5. www.moj.gov.mn

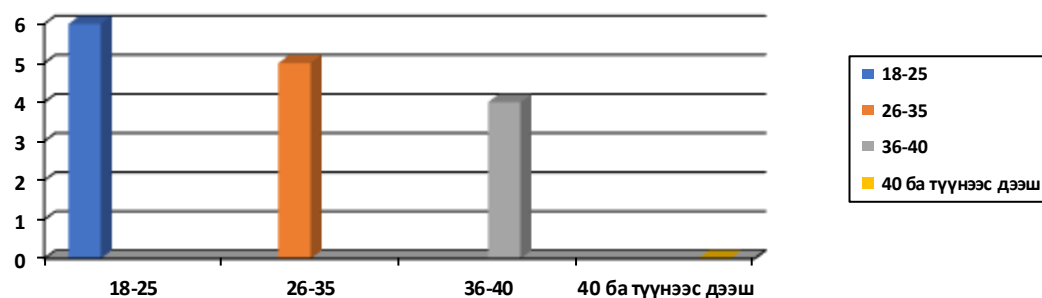
Хавсралт

Цагдаагийн алба хаагчаас зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд тулгамдаж буй асуудал шийдвэрлэх арга замыг тодорхойлох судалгааны асуулга.

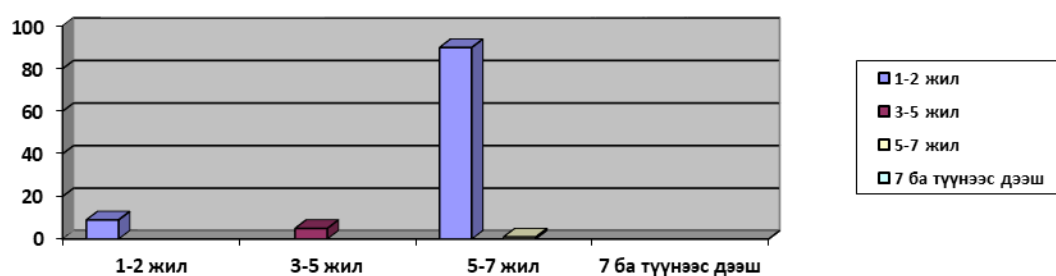
1. Алба хаагчийн ажиллаж байгаа дүүрэг: Баянзүрх дүүрэг болон Чингэлтэй дүүрэг Багануур дүүргийн цагдаагийн хэлтсүүдээс судалгаанд хамрагдсан болно.

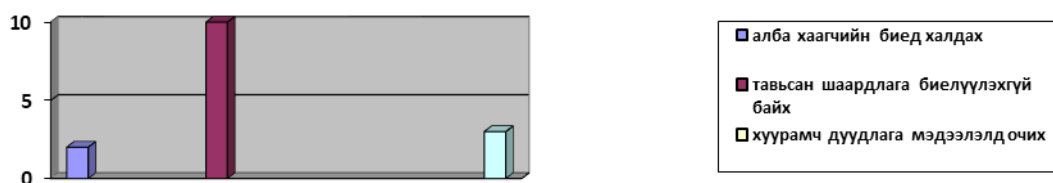
2. Та хэдэн настай вэ?

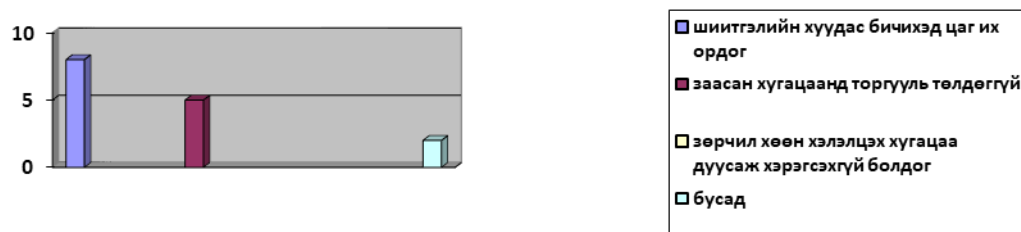
3. Та ахлагч бүрэлдэхүүнд ажиллаад хэдэн жил болж байна вэ?

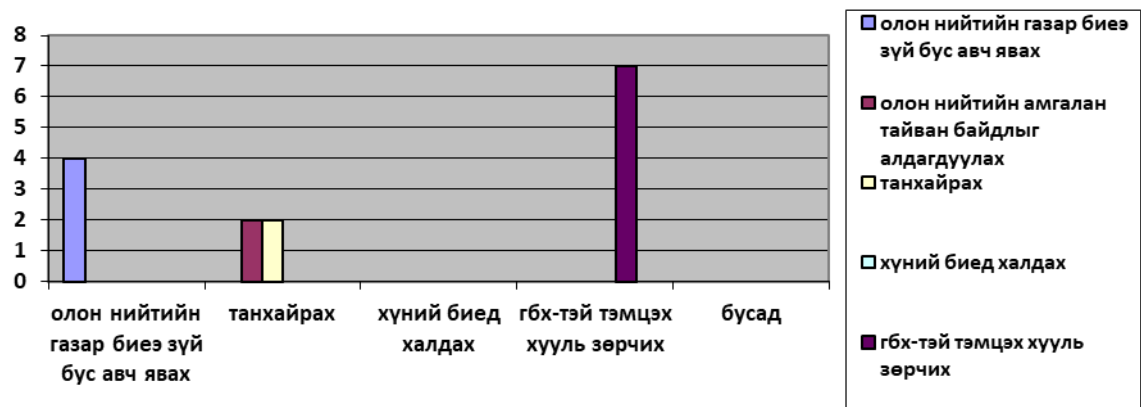
4. Ажил үүргээ гүйцэтгэж байх хугацаанд дараах бэрхшээлүүдээс аль нь түгээмэл тохиолдож байна вэ?

5. Зөрчил шалган шийдвэрлэх явцад дараах асуудлаас аль нь их тохиолддог вэ?

6. Дараах дуудлага, мэдээллүүдээс аль нь илүү их түгээмэл байна вэ?

7. Хялбаршуулсан журмаар зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаа явуулж байгаа тохиолдолд заавал тэмдэглэл үйлдэхгүйгээр шийтгэлийн хуудсаар асуудлыг шийдвэрлэдэг байх шаардлагатай гэж та үзэж байна уу?

